

Szegényzúg és gazdagzárvány

„Egyszóval életmód a szegénység, méghozzá nagyon is maradandó és állhatatos: családról családra száll a nemzedékek egymásutánjában. A szegénység kultúrájának ugyanúgy megvannak a módozatai és a szegény osztályok társadalmi és lelki életére vonatkozó kihatásai: dinamikus tényező, amely bekapcsol a nagyobb nemzeti kultúrába, illetőleg a nemzeti kultúra ágazatává válik.”

(Oscar Lewis 1968 / Szuhay 1999)

A munkakönyv bordó színű, mokány kövecske, sorszámossal és pecséttel ellátva, gerince vászonkötésű. A címlapra szerzőként a tulajdonos nevét írta az éppen soros hivatalnok, szoros vagy laza kézzel, nem számolva azzal, hogy a lefelé tartó sorok beteljesíthetik a vészjósló irányt. Ilyenformán életében mindenki legalább egy könyvet megtöltött ügyes-bajos dolgaival, egyszersem mind igazolta, hogy villanásnyi létezésével nyomot hagy az univerzumban. Elsőre nem volt ez ily báránylelkű intézmény, sokkal inkább szembesülés azzal, hogy immár saját bőrét viszi a vásárra – amennyiben úgy dönt. Nevezettnek huszonnégy számozott oldal állt rendelkezésre ahhoz, hogy megtalálja helyét a rengetegben, s némi korrekciót hajtson végre boldogulása érdekében. A túlságos számú bejegyzés ugyanis nem jól vette ki magát. A szertelen szökdécselés egyik munkahelyről a másikra rossz fényt vetett a jellemre, s elijeszthette a kenyéradót. A születési év-hely-anya-neve témakör után lehullt a lepel. Az iskolai végzettséget nemcsak úgy, bemondásra állapították meg, hanem jól működő bürokratahálózaton keresztül, eredeti dokumentumok alapján jegyezték be. Taglalására, a tanulni-tanulni-tanulni elv jegyében, nyolc oldalt szántak. A munkáltató neve, a belépés/kilépés ideje rubrikák kitöltésével megneveződött a felelős, aki esetleges galibák esetén hibáztatható, sőt: gesztusként az adóhatóság felé, s elkerülendő a munkaadók tapintatlan kíváncsiszkodását, gondosan bejegyezték a bérdíjat is havi vagy órabér formájában. De ez még mindig nem volt elég, mert az esetleges berúgásból adódó kirúgást is fel kellett tüntetni, ugyanis a munkaviszony megszűnése indokolandó volt. A legegánsabb és legvédhetőbb besorolásra az áthelyezés fogalmát használták, ami magában foglalta annak lehetőségét, hogy áthelyező békés egyetértésben, netán szükséges grádicson fölfelé tuszkolva mentette át a dolgozót, nem pedig nem megfelelés vagy munkahelyszédelgés

HORVÁTH JÚLIA BORBÁLA író, újságíró, az *Oroszlános Udvar* című internetes folyóirat rovatvezetője, dokumentumfilmes, tanár, zenész. Utóbbi könyve: *33 áthalló* (2014).

miatt telt a rovat. A pecsétek, szignók halmaza nyugtatólag hatott a családokra: felmenők röpké sóhajt engedélyeztek maguknak, hogy megfelelő távolságra repült ki a gyerek, oldalág pedig a jövőt méricskélve döntött, mennyire fűzze szorosra a gyepelőt.

Fiatal, a rá jellemző közönnyel esett túl a munkakönyv-ceremónián, élete második nagy eseménye volt néhány évvel a személyi igazolvány átvétele után. Bévül némi izgalommal vette tudomásul, kívül pedig korának megfelelő nyegleséggel tudatta a világgal: felnőttem, ha nem vettétek volna észre, és papírom is van róla. A munkakönyv átadás-átvétel különféle módon és helyszínen történhetett. Szenvtelen gyárirodán, baráti vállalati értekezleten, malteros vödörök, ceruzahegyezők, klór, kölni szagú üzemi helyiségben, pénztárgép, lemezjátós, öt éves terv, kiváló dolgozó, s ki tudja még, miféle szerzetek társaságában; a másnap reggel pedig orvosi rendelőben, vállalat-bejárással, munkavédelmi tanfolyammal vagy egyéb eligazítással telt. Ez volt hát a sokat emlegetett nagybetűs, amiről az összes cseperedő gyermek oly sokat hallott. Szülő gyakorlattan sorolta az intelmeket, az ő elméjébe is gondosan bevették annak idején, miáltal lelkiismeretét tisztára mosva, de aggályait nem levetkőzve dresszírozta a kiskorút. Természetesen minden alkalommal a legrosszabb pillanatban és a legértetlenebb helyzetben hangzott el a főokosság, hogy például: az életben majd másképp lesz, meg hogy: majd megtudod, ha a magad ura leszel, és hogy: az idő majd kiszámol; s végül az aduász: *tanulj, fiam, különben utcaseprő lesz belőled*. Utóbbi terminus ki nyilatkozatátójából egyszersmind a próféta beszélt, s álmában sem gondolta, hogy intelme alanyával valaha ilyesmi megeshet. Újdonsült munkakönyv-tulajdonos gyakorlattan elengedte füle mellett a jóslatot; oly hosszúnak és végeláthatatlannak tűnt az előtte álló út, hogy igazán belefért egy kis pörölés, s ment a magának képzelt feje után. A fej pedig vitte hol erre, hol meg arra; vezércsillag mindenkor a szabadság szenvedélyes szolgálata volt. Irányok és irányítók akadtak bőven, a munkakönyv telt szorgalmasan, ahogyan ez a könyv is, mely a sok-sok iskola-padban eltöltött naptól kezdve a kötetlen munkarendben tevékenykedő *közterület-takarító* státus bejegyzéshez vezető kacsaringós utat kíséri végig.

Sportmunkatárs

A munkáltató neve: Egyesült Izzólámpa és Villamossági RT.

munkaköre: alkalmazott sportmunkatárs

bérkategóriája: 5300.- Ft/ hó + 700.- Ft egyéb juttatás + kalóriapénz

belépés ideje: 1986. szeptember 1.

Akkor most elviszlek a munkahelyedre... – mondta, de leginkább közölte a vezető-edző, s határozott ember lévén, így is tett. A vizek urának jelöltje nem tiltakozott, friss érettségizettként gyanútlanul nézett a reményteljes jövőbe. Másrészt ez lett mondva neki, hogy most, amikor végre megszabadult az iskola áporodott

kötelezettségeitől, minden percét a nagy cél elérésének érdekében hasznosíthatja, melyhez az Állam megfelelő mértékű hozzájárulást nyújt. S mi lett volna más a válasz, mint egy hatalmas IGEN, sőt: felszabadultság, mivel fejben már ezerszer lepergett előtte a kép: mindenkinél gyorsabban célba érni, a legfelső fokon állni, kezek emelkednek, vakuk villannak, a Himnusz két perc tíz másodperc, és B-dúrban játsszák – de az csak később derült ki. Az állás hivatalossá válásához egyéb rituálé is tartozott, melynek csúcspontjaként átnyújtották a kemény fedelű könyvecskét, s a tulajdonos lelkére kötötték, vigyázzon rá, mert végigkísérni hivatott kalandos életútján. Az első oldalra aprócska betűkkel nyomtatták az alkotmányos miheztartást: „A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka. Minden munkaképes polgárnak joga, kötelessége és becsületbeli ügye, hogy képességei szerint dolgozzék. A dolgozók munkájukkal, munkaversenyben való részvételükkel, a munkafegyelem fokozásával és a munkamódszerek tökéletesítésével a szocialista építés ügyét szolgálják.” Ámen... – mormolta maga elé a gyakorlatilag hivatásos sportoló, majd dacolva a regulával, egyetlen mozdulattal a fiók mélyére hajította a munkás felnőttkor kopogtató bizonyítékát. Első bejegyzésként szálas betűkkel az Egybesült Hízó neve került bele, a fakult pecsét hosszant komolyította s emelte rangjára a sporttevékenységet fedő státust. Dokumentálták hát a magától értetődő csodát, meglett a sportállás, hiszen járt, és adták, mert adniuk kellett.

Nem volt ez újdonság a nyolcvan-kilencvenes évek magyar valóságában; amatőr és amatőr között óriási különbség mutatkozott, már ami a felkészülési háttérrel illette. Aki élvonalba akart kerülni, illetve tartósan ottmaradni, annak keményen kellett szagatnia önmagát, vagyis edzeni, ahhoz viszont szabadidővel, kondícióval és nem utolsósorban állandó pénzbevétellel rendelkeznie; lehetőleg tartós hajlandóságú támogató személyében. A mecénás szerepét leginkább állami vállalatok, üzemek, bányák vagy fegyveres testületek vállalták, esetleg olyan sportegyesületek, amelyeket hús-vér munkaerőt foglalkoztató szövetkezet támogatott. A mázas hab alatt azonban reális veszély ólálkodott. Idővel egyik-másik cég bedobta a törölközőt, s bár a külvilágnak továbbra is eszméletlen technológiáról és virágzó munkaversenyéről adott hírt, a vezetőség realista döntéssel a sallangok nyesegetésére kényszerült, és megvált a sportfoglalkoztatottól. Olyankor a lehető leggyorsabban új munkahelyet kellett szerezni, ami az éppen aktuális szakosztályvezető munkaköri leírásának aláhúzott passzusa volt. Kezébe vetette hát a telefonkagylót, és a káderrendszerbe simultva felderítette az új lehetőségeket. Ekképpen szólította ringbe a nagyvadak közül a Magyar Hajó- és Darugyárat, a Ganz Danubiust, a teljes Csepel Vas- és Fémműveket és más kisebb, de lelkes kapacitású állami vállalatot; jó néhány közülük csak részmunkaidős állást ajánlott. A sportolók közül az ügyesebbek a teljes idejű foglalkoztatott státust kapták, de a húsos fazék illata messzire érződött, s megjelentek a szorgalmas léhűtők. Az ő feladatuk szó szerint értendő: mérhetetlen tehetségtelenséggel hígították a sűrűjét, viszont nagyobb hangon hirdették magukat. A nyomulást oly mértékben fejlesztették tökéletesre, hogy

az igazi talentum ideje nagy részét a romok eltakarításával, vagyis a közös eredmények javításával töltötte. Akadt viszont egy kiválóan ketyegő eszköz, ami kivédeni hivatott a csalfaságot, viszont a másodpercekben nem mérhető sportágak főszereplői széttárták karjukat: *Tetszetek volna annak idején más tehetséget beszerezni...* Mindezekkel együtt illett pofát adni a munkavégzésnek, de leginkább elnevezést, amely elkerülendő a legsúlyosabb fokozatot, a KMK-t (közveszélyes munkakerülő), szintén bekerült a munkakönyv megfelelő rubrikájába. Ekképpen vadonatúj papírfoglalkozások születtek; munkaelvállaló, segéd társcsászó, munkaverseny-előadó, de a hagyományos klasszikusok köre is gyarapodott: targoncás, raktáros, szállító- és rakodó, anyagbeszerző, műszerész; katonai pályán pedig gyorsan elnyert rendfokozat hősiesség kategóriában.

Később finomodott a stílus, és már nem volt értelme a rejtőzködésnek, egyszerűen sportmunkatársnak hívták a sportmunkatársat, mely kinyilatkoztatás nagymértékben javította munkaadó és munkaelvállaló viszonyát. Az amatőr-izmus ily módon profitörizmussá alakult – a hivatalos szlengben: shamateurism (álatörizmus) –, és mindenki elnyerte méltó jutalmát: eredményt egyfelől, juttatást másfelől. A kívül rekedt tömegek azonban újabb bizonyítékát látták a gulyásprotekciónizmus létezésének, mely táptalajjal szolgált a rendszer szemmel veréséhez. Hiába magyarázta ugyanis igazgató elvtárs az aktuális gyárportyán, hogy: *Az élsport és annak támogatása a társadalom pozitív hajtóereje, miáltal a sportmunkatárs tevékenysége erkölcsi termelőmunkának nevezhető...* – meg azt, hogy: *A sporttevékenység effektíve használati értéket nem teremt, de megelőzi az ifjúságra veszélyes, személyiségromboló impulzusok burjánzását...* – Hm. *Igaz, ami igaz, az ellenérték szolgáltatása elenyésző korrupciós következménnyel jár...* – tódította tovább igazgató úrelvtárs –, *de mégiscsak az értékkerentés speciális formájával állunk szemben...* Ami szerinte: *minden pontján emberibb, mint az új, modern kapitalista felfogás, miáltal a profi sportolót reklámmemberré változtatják..., adják-veszik, doppingoltatják..., életidegen hatásoknak teszik ki..., s ki tudja, miféle eszközökkel tunningolják, miáltal kinyerhető a beléje fektetett pénz...* – A gyári munkásnak a megfontolt szavak ellenére csípte a szemét a szemétség, s igen egyetértett a kivételezés elítélésben, amely leginkább saját nyomorultságához képest tűnt igazságtalanságnak. Hiába hajtotta ugyanis napestig a mókuskereket, csak néhanapján ülhetett fel a tetejére, hogy átlásson kicsikét a nagy falon.

A köznép nemcsak a sportstátussal rendelkezőkre orrolt. Hasonló irigységnek örvendtek manökenek, diplomaták, művészek s mindazok, akiket jó sorsuk valamely kiemelkedésre alkalmas adottsággal vagy képességgel áldott meg. Bevett technika volt, hogy akit testi és lelkiereje ily módon emelt ki a szürkületből, egy-egy külföldi út után szorgalmasan hozta a híreket és némi tárgyi bizonyítékot a napnyugati világból. Elhessegette magától a gondolatot, hogy tán lehet valami az igazgató kartárs botorka szavaiban, mert aki e tájéakra tévedt, a vadkeletiből a vadnyugat sötét bugyrában találhatta magát. Hegyeshalmon túl csokoládé, parfüm, farmernadrág, számológép, Rolex, Botox, koks és boks s a szabadság ígérete kábította elméjét, Hegyeshalmon innen pedig a tiltásból

támadt vonzalom ösztönözte jobbnál jobb eredmény elérésére. Ami persze nem mindig ment egyszerűen. Mert szép-szép látni, amint munkaedzésre menet a hajnali napsütés álmos árnyékokat rajzol a Duna vizére, incselkedik a hullámokkal, melengeti a sirálybékákat, s ahogy eszmél a nyári délelőtt, küldi a kérészeket mélyebb régiók felé... – ugye-ugye, pillanat alatt romantikus hangulat kerekedik, amit mogorva főnökkel, vasforgács szagú gyárfolyosón lehetetlen előidézni. A testi szenvedések szerencsére csökkentették a romantikahajlamot, s félő volt, hogy teljesítmény híján megszűnik az ünneplés, lanyhul a törődés. A hétköznapok baljós árnyéka (értsd: civil állás) lebegett a sikerfertőzött egyén feje fölött, ami egyenesen a halállal tűnt egyenértékűnek. Nos, ilyesmiről szó sem lehetett. A súly, a szél és az ellenfél legyőzése értelmes akadálnak tűnt a kelletlen bariádokhoz képest. Erőtől duzzadt a kar, feszült a láb és az akarat, hogy napról napra a legjobbat sikerüljön kiizzadni; akár önrombolás árán.

A napi delírium elmúltával sportpályán kívüli kötelezettségek is vártak él-sportolóra. A munkahelyen megjelenés magyarázkodással kezdődött: *De, de, itt dolgozom, kérem szépen, a marósoknál, csak nem minden nap...* – a portás tüzetesen bevizsgálta a látogatót, majd ráállította a főútra, menne végig, amíg a főépülethez ér. Szervezett város élt a kerítések mögött, változatos épületekkel, utcanevekkel és KRESZ-szabályokkal, a szállítást megkönnyítendő, a legnagyobb csarnokból sínpár futott az utca irányában, s csatlakozott az ipari hálózathoz. Kockakövön koppantak a léptek; ki tudja, hányan rohantak kaputól kapuig kies mentegetőzéssel: *elaludtam..., a gyerek..., a hó..., az élet... közbejött...* – s futólag odamormolták: *lnzst...* A műszakban név szerint ismert mindenki mindenkit, hiszen mi más téma lehetett volna, mint a szomszéd gépe, kertje, nője, összességében teljesítménye, a fakókék munkásnadrág boka fölött lötyögött. Ha új egyed jelent meg, azonnali érdeklődésre számíthatott, szűkszemű pillantások kísérték a delegációt, amint végigvonult a gyárudvaron. *Mit akar ez...* – s bár pontosan tudták, mi célból került ide, mégis arra gondoltak, ugyanabban az alomban miért jobb másnak, mint nekik. A brigádvezető kimérten viselkedett, a vezér idejekorán megnyugtatta, a teljesítménylapra nem vezetik át az új dolgozó adatait, vagyis nem osztanak plusz egy adag munkát és mínusz egy bért; pedig dehogynem. Végül rendeződött a papírmunka, s kialakult a forma: *sportelvtárs/nő havonta egyszer szíveskedjék járandóságáért befáradni, kiszállítani a borítékot sajnos nem áll módunkban...* – A cihelődés, az örökös időhúzás oka az volt, hogy minél később kelljen belépni a léhűtő szerepébe, miután a délelőtt hatvanöt tonnányi súly a népgazdaság szempontjából teljesen fölösleges mozgatóásával telt a konditeremben. De mivel a nem kicsiny gőg is a kiválasztottak sajátja, miszerint nem sajnálkozhatnak a népek tengerének a nyomorán, a cél rövid úton feledtette az eszközt.

A ritmust olykor szükségszerű és legális esemény szakította meg. Külföldi verseny vagy edzőtábor alkalmával sportoló tartós távolmaradást jelentett, amely bizonyos szempontból olajként hatott a tüzre. *Rendben, rendben, de lehetőleg időben szóljon, mert be kell osztani a munkát...* – morogta brigádvezető, s íz-

lelgette az újonnan született fogalmat, majd továbbította a munkásosztály részére: *sportkartársnak kikérője van...* – A kikérés a tanulmányok idejére is menedékkül szolgált. Hatása az iskolatársak körében is figyelemre méltó hatást váltott ki; kikértenél ugyanis nem lehetett mit kezdeni, ha valamit nem tudott, távolmaradása okán nem tudta, ha tudta, miért tudja, ott még nem tartunk, versenyezzen a pályán, ne az iskolában. Egyébként pedig: mit képzelt magáról? Persze roppant büszkéek vagyunk rá, és messzemenően támogatjuk, de majd meglátjuk, a húszéves érettségi találkozón mit tud felmutatni. Néhány kérdés azonban már előtte felmerült: *Mondja, kedves, mégis mit csinálnak maguk egész nap?* A negyven év szolgálati időt így-úgy, de tisztességgel lehúzni szándékozó brigádvezető/tanár/szomszéd/szülő száját oly természetességgel hagyta el, hogy részletes választ kívánt. Kérdezett szeme előtt képek tűntek fel, a fülledt edzőteremtől a *Népsport*-béli fotózáson át az ismétlődő, nemzetközi röpködésekkig, miáltal kizárólag kíméletes választ adhatott: *Tetszik tudni, fél hatkor kelünk, és kimegyünk a pályára reggeli tornázni. Ami teljességgel értelmetlen, de egyetlen módja a korai eszmélésnek. Menedéket kizárólag az hoz, ha az embernek már álmában magas a pulzusa. Az edző ébredés előtt hangtalanul belép a szobába, a kezében stopper, arcán olyan gyöngédség, amelyet nappal sosem enged meg magának. Az ujját óvatosan az ütőérre helyezi, hét-nyolc-kilenc, összesen tíz másodpercet mér, az összeget megszorozza hattal, az eredményt beírja egy kockás füzetbe. Ha hatvannál nem sokkal több, minden rendben, ember mehet a dolgára. Ha nem, akkor is menjen, de könnyebb napja lesz; egyszóval ez a lógás legbiztosabb formája.* A brigádvezető/tanár/szomszéd/szülő felsóhajtott, szinte együtt élt a történettel, amelyben ismerősen csengő értelmetlen elemekre lelt, s azok rokonszenvet ébresztettek benne. Fölrémlett előtte a kezdet, amikor sihederként egy-egy átitalozott éjszaka után futva érkezett a műszakba, a reggelit a villamos peronján fogyasztotta, amúgy urasan: langy kalács és poharas tej formájában. Hat óra előtt egy perccel sikerült bélyegezni, a kapuőr akkor is rosszállón hümmögött a bajsza alatt; már csak generációs ellentétek miatt sem voltak ők barátai egymásnak. *Pulzusmérés? Ugyan...* – odabent már túráztatták az esztergagépet, ami a filmhíradó tudósításaival ellentétben egyáltalában nem duruzsolt vidáman, sokkal inkább fülmetszőn sivített bele a hajnalba. Az emberek arcuk mögé húzódtak, nyolc óra babrálás várt rájuk. Nem sejthették, hogy néhány évtizeddel később leszármazottaik mily sokat adnának efféle zajos reggelekért.

De ugyan ki foglalkozott akkoriban a megfejtéssel? Irány az élet; a lehetetlen és a tehetetlen közötti különbség a kezdetben rejlik. *Szép gondolat...* – bólogatott brigádvezető, aki idejében rájött, hogy nincs kifizetődőbb, mint mélységesen hallgatni, sőt meghallgatni. Ez utóbbi kegy nem járt azonnal, ki kellett érdekelni, hogy brigádbácsi leereszkedjék, és a hevenyészett aláíratáson túl hajlandó legyen szóba elegyedni. Eleinte neutrális témák jöttek elő, például a jégmadár fészkelési szokásairól, amit a vizeken jártas figurának tudni illett volna, meg hogy a Nemzeti Bank csónakházában a harmincas évek derekán miféle uraságok ismerkedtek a kílbottal, később a katonakori lökd meg a kecskét-történetek

kerültek napirendre, amelyek egytől egyig arra utaltak: *semmik vagyunk, fiam, de te sem leszel minden...* – kis döccenővel a mesélésben. Kitartott egyén sporteredményei soha nem kerültek szóba, mindkét fél valamiféle szemérmességgel kerülte a témát, szaki viszont továbbra is színesen mesélt múltáról és jelenről, amelyben a hajdani Várkert kioszkbeli táncestektől kezdve az unokai szemfogak világra jötte és a vasforgácsoló-gép segítségével beszerezett három és fél dioptria kialakulása szerepelt. E fura viszony éveken át tartott. Olykor a vállalati büfében folytatódott a fizetésceremónia, hol bár absztinens körülmények között, de bevallódtak személyes dolgok, például hogy: *a belső zsebben mindig található pajszer meg egy két dekás kevert, most is...*

A szegregáció azonban a sport szerencsemalacait sem kerülte el. Minimálisra csökkent a kalóriapénz (havi pluszjuttatás), a gyöngébbeket eleinte havi nyolcvan óra ledolgozandó munkára ítélték, és a félnapos munkarendet letöltve rohantak az edzésre, hogy amatőr-profi módjára éljenek mintegy hobbijuknak. Úgy érezték, büntetést szabtak rájuk, mivel kedvezőtlenebb körülmények között kellett ugyanazt elvégezniük, mint azoknak, akiknek csak a hátát látták a versenyeken. A késések, duzzogások mindennapossá váltak, amiért senki, de senki nem szólt, ahogy a műszak végén, a doboz alján lötyögő két tucat relét sem kevesellték; az adag napi kétszáz darab szét/összeszerelése lett volna. De nem volt mit tenni, megjelenni kötelező volt, dolgozni már közel sem, és aki nem lázadt, az semmibe vevődött önmaga előtt. Mindez inkább volt gyerekség, mint feneség, de másként, mint a sportpályán, ahol éppen a tunyát vetették meg. Később, a rendszerváltó tervgazdálkodás sajátjává tette a sanyargatást; egészséget, nyugdíjat a tulajdonos finanszírozta, s permanens feladata maradt noszogatni az embereket, s elhíttetni velük, hogy egyszer majd jó lesz, a vak is meglátja. A rab-ságból megváltó terv kivitelezése retrográd irányt vett. Először a kisebb üzemszervezetek, végül a nagyobbak is kihaltak, áru se ki, se be nem áramlott a kies udvarokon. A nagy leállás a munkásokat sem kímélte, áthelyezéssel, részlegek leépítésével gondoskodtak a posztszocialista munka hétköznapi hőseiről. A sportolók jó része lemorzsolódott, másokat a még prosperáló egységekbe vezényeltek. A fizetés karcsúsodott, a kötetlenség zsugorodott; a kisebb bajnokocskák is havonta két hetet aktívan részt vettek a termelésben. Ekképpen beleszagoltak a fogaskerekek világába, s megpróbálkoztak azzal a mesterséggel, amit a fénykorban beváltak a munkakönyvükbe. A többség kellenlenül vonult a kényszerű munkára, és nemigen vallotta be környezetének, hogy másfelől hétköznapi munkával keresi a tejure valót. Kívülről továbbra is sportnak élő aranyifjú maradt, aki sértődött bélyegzéssel kezdte a napot, de a számonkérés nem maradt el, mert a jó szaki nem felejtette el, hogy amíg ő odabent húzta az igát, sporikám a dobogót ostromolta. Finoman becselezte hát a távozáshoz vezető alagútba, és a termelékenytelenséget a szakértelem hiányának minősítette – fölfelé; lefelé pedig igen sajnálkozott, és hamiskás mosollyal az együtt töltött szép éveket idézte. Exbajnok azonban annak idején nemhiába töltötte idejét hosszadalmas taktikai értekezletekkel, s egy rapid önkirúgatással hátrított.

Vízóra leolvasó

munkáltató neve: Díjszedő ZRT
munkakör: szakleolvasó díjbeszedő
bérkategória: 79 000.- Ft + jutalék
belépés ideje: 2003. október 15.

Kis bordó könyv lustán pihent a fiók mélyén, szinte elkallódott, így hát a kukáéktól kipenderítéssel járó szégyent megúsza. A munkaviszony megszűnése s okának taglalása nem kerülhetett már bele, mivel a kilencvenes évek eleje táján, a 103/1992 számú Kormányrendelet értelmében minden dolgozónak és nem dolgozónak kiadták a magáét, hogy örök titkok tudójaként vigye, ahová akarja. A munkakönyv beszüntetésével sötét átok zúdult a népeiségre, mert-hogy spirituális nézőpontból valaminek a nem használása annak enyészését okozza. Az előrelátóbbja némi félszeggel ceruzával folytatta tovább a bejegyzéseket, mintegy játszásból, hogy a végelszámolásnál napra készen bizonyíthassa, hogy tevékenyen élte végig mozgalmas munkáséveit. A munkaköri elnevezések továbbra is talányos rigmusokat rejtettek. Ekképpen lett titkárnöből adminisztrációs irodavezető, ügynökből befektetési tanácsadó, anyagbeszerzőből logisztikus, portásból entrance kontrolling, eladóból értékesítési referens, fuvarosból szállítmányozó, rakodóból árufeltöltő, utcaseprőből közterület-takarító, újságkihordóból hírlapterjesztési munkatárs, kubikusból talajforgató szakmunkás, kukásból hulladékgazdálkodási technikus, autómosóból optikai karbantartó, a sarki vécés néniből pedig anyagcsere menedzser. Mindannyian roppant büszkék voltak, hogy efféle titulusokkal emelik személyük fényét, s néhány rangidős a bérezés evolúciójában tapasztalható húsz-harmincszoros fizetésemelkedést alig is tudta feldolgozni. *Ez már a karrier...* – lelkenedett, amikor elképzelte, hogy a bruttó nyolcvanezer mily csodás megélhetést biztosított volna anno, s gyanútlanul vizsgálgatta a lehetőségeket a kapitalista munkaszerzőverseny mezején. A következő munkakönyves állás viszont váratott magára. A cégek közötti áthelyezés szinte teljesen megszűnt, vagy a kiemelten szűk réteg tagjait várták tágra tárt ajtóval, a többiek az új szelek szárnyán próbálkoztak fennmaradni a kislyukú rostán. A szabadság eszméje a munkaadókat is megihlette, mely párosult a pénzeszsák birtoklásával. Aspiráns nemigen látott bele a kártyákba, mindössze annyit érzékelt az őt körülvevő versenyvilágban, hogy neki is ugyanúgy egyre több zsére van szüksége, mint annak előtte, de a megszerzéséhez szükséges rutin elégtelennek bizonyul.

Az álláskeresőnél a kötetlen munkaidő csúcspontnak számított, amit kezdő munkakereső makacs prioritással kezelte. Ily módon vált számára keresett munkakörre a vízóra-leolvasó. A munkakör kísértetiesen hasonlított a kukássághoz, és a bekerülés szintúgy rendkívüli szerencséséget jelentett. Az állományt feltöltötték családtagokkal és azok családtagjaival, továbbá közeli ismerősökkel, akik dehogyan mentek volna máshová dolgozni! Helyesebben de-

hogynem mentek, de az idő alatt, az ő családtagjaik, barátaik és ismerőseik tartották melegen a pitét, s végezték el helyettük a munkát. A főfoglalkoztatott rendben leadta a megdolgozott adagot a központban, s elmondta az otthon kitanult szöveget. Szükség esetén ugyanis a zugdolgozó szállt ki a helyszínre, leolvasott, beírt, vitte a híreket, otthon pedig éjszakába nyúlóan borítékolt; a határidőt tartani kellett. Egy szép napon viszont elérkezett a pillanat, amikor Ernőné nyugállományba szenderedett. Bár a cégnél évekkal azelőtt tudták, hogy a tisztességgel ledolgozott negyvenkét év mikor telik ki, a csoportot mégis váratlanul érte. Egy körzet kiesett, valakit találni kellett a helyére. Fura módon, hajlandóság éppen nem mutatkozott házi megoldásra, ezért Szilviától, a személyügyről kértek segítséget, elevenítené fel ebbéli tapasztalatait. Így született meg a felhívás, amelynek kihívásait hirdetési rovatban tette közzé: *Ellenőrzési munkakörbe várjuk érettségizett női és férfi munkatársak jelentkezését közterületen végrehajtandó feladatok ellátására (nem irodai munka). Napi nyolcórás munkavégzés hétfőtől péntekig 8–20 óra közötti időben, rugalmas műszakban. Jelentkezni e-mailben: szilvi@imel.hu...* A hirdetésre több tucatnyian jelentkeztek, akik közül az első négy fordulóban senkit sem vettek fel. Patinás vállalat és foglalkozás lévén, az okok között a kitartó munkahajlandóság hiánya szerepelt, mely nem volt ugyan feltétel, de azért mégis. Míg nem befutott az a jelölt, aki rendelkezett effélével, továbbá biztosította a zsűrit afelől, hogy nagyszerű fizikai állapota mellett kiválóan érti a lakossági kontaktusteremtés, adott esetben konfliktuskezelés tudományát. A kérdések sem maradtak el, és a felvételiző motivációs beszédet mondott:

Tisztelt vezetőség, örülök, hogy ilyen szép környezetben fogadnak. Mint pályázati levelemben olvashatták, szeretnék eleget tenni osztálytársadalmi kötelezettségemnek, hogy képzettségemnek, habitusomnak megfelelően hozzájáruljak a köz fenntartásához, valamint személyiségfejlődésemet elősegítendő, megéljek abból, ami méltóságomon nem aluli. Mire alapozom ennek sikerét? A hírek szerint gazdasági fellendülés előtt állunk. Társadalmi fellendülés előtt is. Sőt erkölcsi is várható, bár konkrétumot nem tudunk, bekövetkezik-e valaha. Mindenesetre bizakodással nézünk a jelen felé, hiszen nekünk itt és most kell beteljesíteni napi álmainkat. A mindenkori munkaadók elvárásainak megfelelően a következő tulajdonságokat fejlesztettem ki magamban: rendkívüli rugalmasság, hatalmas stressztűrő képesség, a pozitívánál is pozitívabb gondolkodás, lojalitás főnökeim és társaim irányában. További jó tulajdonságaim – ha szabad ezzel a kifejezéssel élnem –: fiatalos gondolkodás, versenyszellem, mindennemű munkára betaníthatóság, irodai munka esetén legfőljebb hatóránkénti mosdóhasználat – amikre a munkaadók szoktattak. A munkavégzés helyszínét önállóan közelítem meg. Kérhetnék üzemenyagköltség-térítési díjat, vagy kombinált városi bérletet, de úgy döntöttem, ezekről a foglalkoztatók javára lemondok, és a háromhavonta esedékes kerékpárlánc-olajozási költséget magam állom. Szakképesítéseim mellett szívesen belevágok idegen nyelv elsajátításába, hogy az esetleges ománi vagy csádi ügyfelek kérdéseire saját anyanyelvükön tudjak válaszolni. Persze állszentség volna állítani, hogy mindezt önzetlenül teszem. Arra számítok, hogy az egyetlen státusra jelentkező ötvenhárom sorstárs közül efféle hajlandóságom kiválaszt. Mint lát-

ható, a részletekre is ügyeltem: turi ruhatáramból kiválasztottam egy szolid-elegáns öltönyt; a munkaadók nem szeretik az ágról szakadt szegényszagot. Elmondtam hát miért nagyon jó a cégnek, ha engem dolgoztat, és nem beszélek önös érdekeimről, arról végképp nem, hogy baromira kell az állás. Megérik ugyanis, ha kepeszt az ember. Egyszóval koncentráljunk a feladatra, akár ma délután megkezdhetem a munkát.

A bizottság elégedetten bólogatott a szónoklat hallatán, mire a jelölt lendületbe jött. Színesen mesélt a rivális cégnél végrehajtott átszervezésekről, minek eredményeként a teljes törzsgárda utcán találta magát. Újfőnök ingatta a fejét, újtitkár hümmögött, kicsit irigykedett a fényesnek ígérkező kezdet láttán, mire a jelölt kigyúlt arccal fölajánlotta a teljes bukott csapat azonnali munkába állását (hat fő). E ponton főnökek elérkezettnek látták a pillanatot, hogy visszazökkenjenek eredeti küldetésükhöz, s az egy fő vízóraleolvasó beléptetéséről fél órán belül döntöttek. A többi majd kialakul... – gondolták magukban a felek. A kukázásnál ismert módon itt is betanulási időszakkal kezdődött a regény. Főleolvasó a régi szakik magabiztosságával kijelölte a munkakezdés időpontját: reggel pontban 8-kor találkozunk a körzethatárnál, te mész hegynek föl, én meg le, elemlámpát hozz magaddal, korán sötétedik. A folytatás is hasonlóképpen telt. Olykor fordult a kocka, és főnről kezdtek lefelé, azután keresztbe-kasul gyűjtötték lábukban a kilométereket, s kitartóan turkáltak a lakossági vízaknában. Ahogy teltek a napok, a hetek, észrevétlenül egész naposra duzzadt az elfoglaltság, a rugalmas időbeosztás rendszerint rugalmas munkaidővéget jelentett, mivel az esték, éjszakák borítékolással, szórólapok, kéményseprő- és egyéb társszolgáltatók értesítőjének szortírozásával teltek. A vezetőség elégedetten hátradólt, és a szóvivő a heti értekezleten lelkendezve újságot, hogy újabb kilenc reklámcéggel sikerült szerződni; amitől a kijárónak felhő telepedett az arcára. A prospektusok darabonként három forint ötven filléres kézbesítési díja hó végére is legföljebb ha háromezer forintra és sok-sok óra plusz elfoglaltságra rúgott.

Valamit ki kellett találni. Az elhivatottabbak szakmán belül próbálkoztak, s megkönnyítendő a kijárt úton taposást, újítások beadását kezdeményezték. Ilyen volt az optikai vízmérő-leolvasó bot alkalmazása. Prototípusa a kilencvenes években jelent meg, küldetését a kollégák segítségével és megelégedettségében határozták meg. Az ötlet kizárólag szakmabelitől érkezhett, hiszen honnan tudták volna odafönt, milyen nehezítő körülményekkel jár a ködös téli délután, s egyben csökkenti a helyes óraleolvasás esélyét. Egy viszonylag hosszú pálca – akna átlagos mélysége, plusz testmagasság fele – viszont gyógyír az akadályok legyőzésére, és megszünteti a vízaknában kujtorgást. A pálca végére óriásnagyítót szereltek, és egy kampót, amivel a vízórafedél egyetlen mozdulattal fölnyitható. Néhány találekony munkatárs elemlámpát erősített melléje, miáltal végtelenül elegáns, szinte irodai műszerré lépett elő a készség. A legújabb típusnak saját világítása volt, sőt: a teleszkópos megoldás révén többfunkciós kísérőjévé (kóbor kutyák elhessegetése) vált a munkatársaknak. Újfőnökeknek tetszett a törődés, a lelkiismeretes munkavégzés mindig is barátjuk volt, s azt

gondolták, a technológia fejlődése indokolttá teszi a teljesítmény növelését. Újabb köteg szórólap és dög nehéz akciós újsághalom jelent meg a vízóraellenőri táskában, s húzta lejjebb és lejjebb a fáradt vállakat. A leolvasó átkozta a napot, amikor színt vallott, és nyilvánosság elé vitte találmányát, amelyet nem sokkal azután feltételként szabtak a munkavégzéshez. Ernyedten gondolt vissza a kezdetekre, amikor szárnyaló beszédet mondott a cég fellendüléséről, a lakosság tökéletes kiszolgálásáról és a remélt nyereségről. Most viszont, hónapokkal később belátta: ágyúval lőtt verébre, s bár ne találta volna el. Ekképpen estek keltek a napok, egyéb lehetőség nemigen adódott. Kitartás a leolvasó ismerve... – próbálkozott a dolgozó a reggeli vackolódáskor, és nem sejtette, hogy élete még aznap fordulatot vesz. Mindössze a megfelelő csengőgombot kellett megtalálnia: Jó napot kívánok, leolvasás, ellenőrzés, beengedés... – a ceremónia a szokásos mederben, a szokásos módon zajlott. Közben az ügyfél őszinte érdeklődést mutatott a leolvasó-találmány iránt, s pillanat alatt emberi kapcsolat alakult ki kettejük között, melyben az ügyfél részéről személyes elemek is megjelentek:

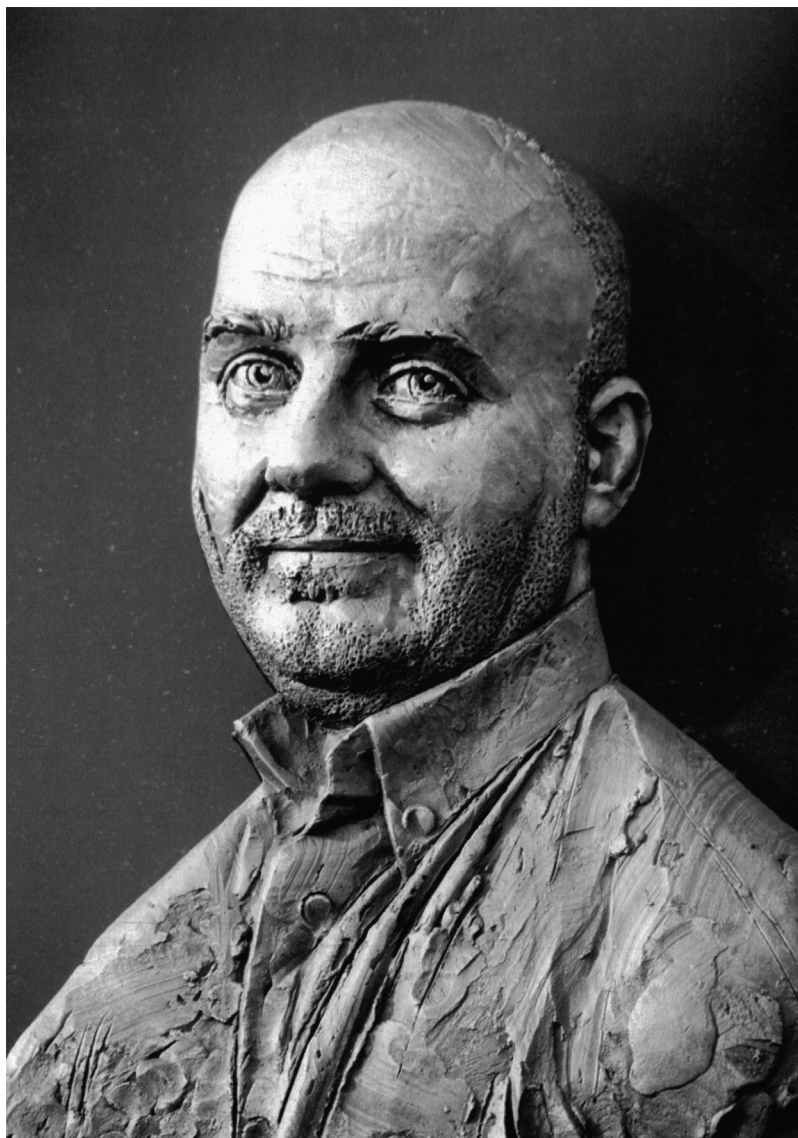
– *Hogy én? Albrétben lakom itt. Két utcával följebb, a panorámás telket akarom megvenni, hatvanöt millió plusz áfa az ára. Miből, miből... hát a vállalkozásom hozamából. Az évszázad üzlete lesz! Gázvezetékét építék, Türkmenisztánból indul. Már jó előre megmondtam, hogy a Nabuccóból semmi sem lesz. Nem éppen miattam, de szinte. Ha úgy tetszik, én tulajdonképpen következmény vagyok. Nyolc évvel ezelőtt gondoltam egyet, és egyszerűen kiutaztam a türk elnökhöz. Szívélyesen fogadott. Higgye csak el, itt a fényképe! Szimpatikus ember, és tartja a szavát. Nincs ebben semmi extra, ő már hosszú évek óta várja, hogy valakinek kelljen a gáza. Nos, én volnék az a valaki. Több mint tíz évig azon gondolkodtam, mit tudnék csinálni, ami szakmába vág, maradandó, és kedvem is lenne hozzá. A kereskedelemben dolgozom, van elég ismeretségem, energiára mindig szükség lesz, na meg ambícióval is jól álllok. Kész tervekkel álltam elő. Ennyi a titok. Eddig mindenki hitetlenül nézett rám, de látom, maga is az újítások híve, előtárom hát a bizonyítékokat. A térképen ez a vonal jelzi az új vezetékét. Nem, ez nem a kékáramlat. A sötétkék, mondtam már. Saját kezűleg rajzoltam be; a Kaszpi- és a Fekete-tenger alatt, Grúzián át, Bulgáriánál lép be a gáz az EU-ba. Itt nem lesz elzárósdí, mint Ukrajnában! Bár azok sem jó szántukból csinálják, egyszerűen nincs pénzüik fizetni. Miért? Húzzon szórt a tenyeremből... – mifélek így mondják, szolnoki vagyok egyébként. Sokat költöttem már erre az üzletre, egy kiutazás közel kétmillióba kerül; repülő, szálloda, tolmács satöbbi. A türkméneknek nem erős oldaluk az angol nyelvo, nekem meg olyan emberre van szükségem, aki azt fordítja, amit mondok. Maga beszél angolul?*

Már a családom is nyakig benne van. A feleségem szintén külkeres, a lányom nemrég végzett a jogon, egészen jól belejött, de a szerződéseket én írom. Mindig az a biztos, amit én csinálok. Mindhármunknak diplomata-útlevő van, de egyelőre nem ebből élünk, az még odébb van. De fogunk! És az unokáink meg az ő unokáik is! Eddig senki nem foglalkozott ilyen mélységben az energiaszektormal Magyarországon, mint én. Makó alatt hatezer méter mélyen lapul a gáz, az amerikaiak feladták, hogy valaha kibányásszák. Ezt viszont, amin én dolgozom, a türkmének fogják kibányászni, s úgy fog áramlani, ahogy

a csövön kifér! A finomítót a franciákkal építtetem, idehozzák a gyárat, nekem csak össze kell szerelni. Dehogy finomítottak én a Mollal! Essszembe' sincs! Mondtam: saját magam csinálom mindent! Most arra várok, hogy az elnök visszajelezzon: indulhat a projekt! Miután megvannak az engedélyek, aláírások, pikk-pakk megkötjük a szerződést. Látom, kezdi kapizsgálni. Nézze, ezt a levelet Barroso írta nekem. Igen, igen, ide a lakcímemre, a feladó neve szépen kivehető a borítékon. Nagyon elegük van már a szovjetekből, bocsánat: oroszokból. Ott aztán nincs pardon, ahogyan ötven évvel ezelőtt sem volt; kiadják a parancsot, és mindenki haptákban áll. Persze a türkméneknél is megmaradt ez a rendszer, de nekik legalább a sajátjuk parancsol. Az elnök nagyon akar fellendülést, nyitást, demokráciát; alig húszéves az államuk, igyekezniük kell. A kínaiak már bejelentkeztek náluk, sőt a maguk vezetéket is megépítették. Ugyan, ugyan... tévhit, hogy Iránnak rengeteg nyersanyaga van. Egy túrót! Tranzitország, kérem, tranzit, ahogyan a többi. De ez a Türkmenisztán, ez nagyon ott van. A kőolaj is rengeteg náluk, meg a gyapot. Ideális éghajlat. Egyébként arra gondoltam, hogy a beérkező gázt Karcagon ágaztatjuk szét, látja? Onnan áramlik majd tovább a szomszédos országokba. Persze-persze, mi is tranzit leszünk, de számunkra az hatalmas lehetőség. Képzelve el, újabb ezer évre elegendő nyersanyag! Az emberek fel sem tudják mérni – én is alig, de nem mutathatom. Na, hát így állunk. Magának is javaslom, ha elege van a vízből, váltson a gázra!

Na, végre! – csapott a homlokára óraleolvasó, ezt várta, a kicsinyke szikrát, amitől eltávolodhat a talajközeli élményektől. Társulhatnak vele... Végül is följánlotta... – lelkesedett egyik pillanatban. De miért éppen én? – kételkedett a másokban. Fantáziát látott bennem, befolyásos ember... – bátorkodott tovább, s tartván magát a megbeszéltekhez, gondolkodóba esett, miképpen tudná hasznosítani képességeit az emberiség energiaellátásának megoldásában. Ilyenformán vidáman telt a munkaidő, szórakoztató volt két emelkedő között türkmén gázmezőkre és tengeralatti alagutakba képzelnie magát, de főképpen az volt roppant tiszta és biztonságos érzés, hogy van kiút. Két hét telt így, majd egy harmadik, mivel rengeteg kéményseprés-értesítővel árasztották el a dolgozókat, s nem lett volna illendő cserbenhagyni a céget, amelyik éppen a legnehezebb időszakban nyúlt a hóna alá. A legközelebbi leolvasásnál úgyis találkozunk... – ez biztatónak tűnt, s az energiaügyi aspiráns másfél hónappal később izgatottan kopogtatott a lehetőségek ajtaján. A szokott időpontban érkezett, délután fél hatkor, amikor legnagyobb valószínűséggel már és még otthon található a népek. Aztán még egyszer csöngetett, türelmetlenül topogott, és érezte, hogy ezt elszúrta. És nem kicsit. Megkönnyebbült, mert még egy tisztességes bőröndje sem lett volna az utazáshoz, és főleg hogy nem kellett a hitetlenek elé tární, mire készül. Lassan ereszkedett lefelé a Sziréna úton, az egyik kupac reklámújság szétcúszott, a lapok beleestek a pocsolóba. Nem nyúlt utánuk, és különös élménnyel nézte, ahogy a ragyogó színeken kifog a pusztulat. Valami megváltozott. A szakításhoz szolgáló ürüggyel végül a statisztikailag is legantipatikusabb, fekete színű kutyák csoportja szolgált. A borongós estén az ebek kitértek a rejtekből, s a falkavezér akkorát harapott a Törökugratoról hazafelé bandukoló kukaszámológatóból leolvasóvá érett munkaerő hátsójába, hogy az soha többé

nem tette a lábát a Díjszedő zéérté háza tájára. A hosszas betegállomány lehetőségét adott a mentális rendezésre. A munkaerő testileg-lelkileg épülgetvén egyesítette a tanulságokat, s arra jutott, ha már a privát gázkút üzemeltetésének lehetősége elúszott, ő akkor is megtalálja számítását. Mindenki ügyeskedik, mindenki... – ex-óraleolvasó végighúzta tenyerét ebcsonjtján, szépen beforrt a harapásnyom, majd igényes összecsengéssel úgy döntött, a kutyaharapást szőrével orvosolja, és újból bepróbálkozik utcán át érvényesülni.

Gyórfi Lajos: Kerekes László színész síremléke (részlet, bronz, andezit, Püspökladány, 2001)